

doi <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2206>

id **Öğr. Gör. Dr. Ali BİRVURAL**
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Antakya Meslek Yüksekokulu / TÜRKİYE

id **Öğr. Gör. Ahmet TEMİZ**
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Antakya Meslek Yüksekokulu / TÜRKİYE

id **Şeyda TEMİZ**
T.C. Milli Eğitim Bakanlığı

Citation: Birvural, A., Temiz, A. & Temiz, Ş. (2020). Geri dönüşüm sektöründe kayıt dışı çalışanların sosyal sorunlara yönelik görüşleri ve iktisadi analizi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(63), 3740-3746.

GERİ DÖNÜŞÜM SEKTÖRÜNDE KAYIT DIŞI ÇALIŞANLARIN SOSYAL SORUNLARA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ VE İKTİSADİ ANALİZİ

ÖZET

Ülkemizin ve dünyanın en önemli sorunları arasında yer alan ve kayıt dışı ekonomi, geri dönüşüm sektörü ve çocuk işçiliği, sosyal sorunların yanı sıra ekonomik kalkınma, gelir adaleti önündeki en önemli engellerden birisini oluşturmaktadır. Geri dönüşüm sektöründeki istihdamın belirlenmesi durumun önlemesi ve muhtemel çözüm önerilerinin belirlenmesi bu çalışmanın hedefi olarak saptanmıştır. Türkiye'de çocuk işçiliği ve kayıt dışı istihdamla ilgili pek fazla çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmanın odak noktası Türkiye'de geri dönüşüm sektöründe kayıt dışı istihdam ve çocuk işçiliğinin düzeyi ve ekonomik analizidir. Çalışma bulgularının geri dönüşümde çalışanların işe başlama nedenleri para kazanma, işsizlik, yönlendirme şeklinde olduğu görülmektedir. İşe yönelik hastalıkları genelde bedensel ağrılar; işlerine özgü tehlikelerin ise güvenlik şartları, ücret alamama, sağlık koşullarını zorluğu şeklindedir. Bu çalışmanın literatüre ana katkısı geri dönüşüm sektörü çalışanları anketi yapan ilk çalışma olurken geleceğe yönelik beklentileri ve çözüm önerilerini de içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Geri Dönüşüm Sektörü, Kayıt Dışı İstihdam, Çocuk İşçiliği, Kayıt Dışı Ekonomi.

OPINIONS AND ECONOMIC ANALYSIS OF INFORMAL EMPLOYEES IN THE RECYCLING SECTOR ON SOCIAL PROBLEMS

ABSTRACT

The informal economy, recycling sector and child labour, which are among the most important problems of our country and the world, constitute one of the most important obstacles to economic development and income Justice as well as social problems. Determination of employment in the recycling sector prevention of the situation and determination of possible solution proposals were determined as the goal of this study. There have not been many studies on child labour and informal employment in Turkey. The focus of this study is on the level and economic analysis of informal employment and child labour in the recycling sector in Turkey. The results of the study show that the reasons employees start work in recycling are in the form of earning money, unemployment, orientation. Diseases for work are usually physical pain, while hazards specific to their work are security conditions, inability to get paid, difficulty in health conditions. The main contribution of this study to the literature is the first study to conduct a survey of employees of the recycling sector, including expectations for the future and suggestions for solutions.

Keywords: Recycling Industry, Informal Employment, Child Labor, Informal Economy.

1. GİRİŞ

Türkiye'de çocuk işçiliği ve kayıt dışı istihdamla ilgili yapılan bu çalışma geri dönüşüm sektöründe kayıt dışı istihdam ve çocuk işçiliğinin düzeyini belirlerken, ekonomik analiz de yapmaktadır. Bu çalışmanın literatüre katkısına ek olarak, araştırmacılar sektörel dağılımın çeşitli değişkenlerle birlikte ölçülmesi ve sektörel düzeyde kayıt dışı istihdam ve çocuk işçiliğinin nedenlerini anlamaya çalışmaktadır. Çalışmada temel kavramlar ayrıca incelenmiş sonra saha çalışmasına geçilmiştir.

Kayıt dışı istihdam ve geri dönüşüm sektörünün açıklanmaya çalışıldığı değişkenlerin tanımları, verileri analiz etmeden önce listelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ve Hatay illerinde bu

sektörde çalışan kişiler oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca, hane halkının etkisi, demografik özellikler, hane halkı eğitim düzeyi ve yaş özellikleri de çalışmanın bir parçası olarak ele alınmaktadır. Son olarak, geri dönüşüm sektöründe çalışanların kullandıkları araç türü gibi değişkenlerin etkisi de karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Geri dönüşüm sektöründe kayıt dışı çalışanların, sektörlerine ve yaşadıkları zorluklara yönelik görüşlerinin incelenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

2. KAVRAMLAR

Çalışma kapsamında ve saha çalışmasında incelenecek kavramlar geri dönüşüm, kayıt dışı istihdam ve yine önemli bir sorun ve katılımcıların önemli bir bölümünü oluşturan çocuk işçiliği kavramları olarak belirlenmiştir.

2.1. Geri Dönüşüm

Atık olan kaynakların değişik kimyasal ve fiziki süreçlerden sonra ikincil hammaddeye dönüştürülerek tekrar üretim süreçlerine girmesine “geri dönüşüm” adı verilmektedir (Büyüksaatçı ve Küçükdeniz, 2008, 20). Dünyada üretim-tüketim süreçleri, süreçlerin gelişime etkisi ile çevre sorunları 1970'lerden sonra birçok çalışma, kitap, uluslararası düzeyde o toplantının konusu olmuştur. Ülkemizde benzer dönemlerde çevre kirliliğinin önlenmesi çevre ve sağlık ilişkisi gibi konuların gündeme geldiği görülmektedir. Ancak çevre ve sosyal hayatı olumlu yönde etkilemeyi veya olumsuz etkileri en aza indirmeyi hedefleyen geri dönüşüm davranışı ile ilgili araştırma sayısı oldukça azdır. Gelişmiş ülkeler incelendiğinde atığın % 55-65'inin tamamen geri dönüştürüldüğü görülmektedir (Tojo ve Fisher,2011: 2). Ülkemizde ise geri dönüşüm oranları hala hesaplanamamaktadır. Çalışmamızın da yer aldığı kâğıt ve karton için geri kazanım oranı %100 olarak çıkmaktadır (URL 5).

2.2. Kayıt Dışı İstihdam

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 1970 yılında düzenlenen "Dünya İstihdamı" "programı ile birlikte Kenya Raporunda ilk kez kayıt dışı (gayri resmi) sektör adı" tanımlanmıştır. ILO'ya göre kayıt dışı sektör; "Süreklilik ögesi göstermeden, insanlara organize olmadan bir kişi veya birkaç kişi tarafından oluşturulan, mal ve hizmetlerin üretiminde yer alan istihdam ve gelir sağlayan örgütsel kimliği gelişmemiş küçük ölçekli birimlerdir (ILO, 1972: 126). Rapora göre, kayıtlı sektörler açık işsizliği karşılayamadığında, açık işsizliğin kayıt dışı sektörün varlığıyla karşılandığı görülmüştür (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği [TOBB], 1994).

Kayıt dışı istihdam, hem kayıtlı hem de kayıt dışıdır; sektörde ve aynı zamanda gayri resmi ekonomik faaliyetlerde onlar adına veya ücretli olarak çalışanlar ve faaliyetleri, kamuya açık kayıtlarda ve istatistiklerde görünmez ve istatistikselemdir. Tam olarak ölçülemeyen bir bütün istihdam biçimlerini kapsamaktadır (Karaarslan, 2010: 13). Başka bir tanıma göre kayıt dışı istihdam; "Çalışanların standartları, yaşı, ücretleri, fazla mesai ücreti ve işyerinde çalışması yoktur, sosyal güvenlik, vergi ve yasal düzenlemelere uyulmaması gibi standartlar diğer yükümlülüklerin eksik ya da hiç ödenmediği istihdam türüdür." (Ilgın, 1995: 39).

2.3. Çocuk İşçiliği

Çocuk yaştaki işçiler, Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde gösterilen yaşam, eğitim, sağlık, barınma, korunma gibi en temel insani haklardan yoksun bırakılmaktadır. ILO'nun 2012-2016 senelerini içeren “Çocuk işçiliğinin küresel tahminleri: Sonuçlar ve Eğilimler” raporuna bakıldığında dünya genelinde çalıştırılan 218.000.000 çocuğun 152.000.000'u, buna göre dünya çocuklarının yaklaşık %9,6'sı çocuk işçiler durumundadır. Bu verilere göre dünya çocuklarının %4,6'sı, bu mukabilde 73.000.000 çocuk tüm gelişimlerini olumsuz etkileyecek biçimlerde tehlikeli işlerde çalıştırılmaktadır (Şihaliyev, 2020: 4).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), çocuk işçiliğini “Çocuğun yaş durumu ve işin çeşidine yönelik olarak, minimum çalışma süresini geçen ve çocuklara zararlı işler.” biçiminde tanımlamaktadır (URL 1).

Çocuk işçiliği ise aşağıda belirtilen durumları göstermektedir:

- Çocuklar açısından zihni, fiziki, toplumsal veya ahlaki bakımdan riskli ve zarar içeren işler,
- Okullardaki devamı engelleyen, okullarını terk etmelerine sebep olan işler,
- Çocukları okul süreciyle birlikte ağır işleri beraber götürmek yükümlülüğünde bırakan çalışmalar şeklinde tanımlanmıştır (URL 2).

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemine ait bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmada geri dönüşüm sektöründe kayıt dışı çalışanların, sektörlerine ve yaşadıkları zorluklara yönelik görüşlerinin incelenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışmasında amaç, bir durumla ilgili sonuçların ortaya çıkarılmasıdır. Nitel durum çalışmasında önemli bir nokta; bir veya daha fazla durumun derinlemesine araştırılmasıdır. Yani bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler, vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumda nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada incelenen durum, geri dönüşüm sektöründe çalışanların, işlerine ve yaşadıkları zorluklara yönelik görüşleridir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ve Hatay illerinde bu sektörde çalışan kişiler oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Tablo.1.'de çalışma grubuna yönelik veriler bulunmaktadır.

Tablo.1. Katılımcı Bireylerin Demografik Özellikleri

Sıra	Bireyin Yaşı	Bireyin Öğrenim Düzeyi	Bireyin Kardeş Sayısı	Bireyin Uyruğu	İşteki Süresi	Çalışma Geliri	Aylık
K1	20	Lise	5	Lazkiye	3 Yıl	2000 TL	
K2	11	İlkokul	3	Türkiye-Hatay	1 Yıl	1000 TL	
K3	11	Okuma yazma	8	Türkiye-Suriye	1 Yıl	0-500 TL	
K4	19	İlkokul	6	Türkiye-Diyarbakır	5 Yıl	2000 TL	
K5	25	Lise	7	İdlip	2 Yıl	1500 TL	
K6	14	Okuma Yazma	4	Irak	2 Yıl	1500 TL	
K7	29	İlkokul	4	Türkiye-Hatay	3 Yıl	2000 TL	
K8	12	İlkokul	5	Türkiye-Hatay	1 Yıl	1500 TL	
K9	9	İlkokul devam	5	Türkiye-Hatay	1 Yıl	1000 TL	
K10	17	Ortaokul	4	Suriye	2 yıl	2000 TL	

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırma tarafından hazırlana yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan görüşme tekniği yoluyla araştırmacı, tutumlar, deneyimler, niyetler, düşünceler, zihinsel algılar, yorumlar ve tepkiler gibi gözlenemeyen durumları anlamaya çalışır (Yıldırım ve Şimşek, 2013:148). Oluşturulan form için ilgili alanda iki uzmana danışılarak son şekli verilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Katılımcılar ile birebir ve yüz yüze görüşme yapılarak bilgi edinilmiştir. Görüşme süreci araştırmaya gönüllü katılmak isteyenler üzerinden yapılmıştır. Görüşmeler ortalama 10-20 dakika arası sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Görüşme formunda yer alan sorulardan elde edilen verilerin analizinde içerik analiz tekniğinden yararlanılmıştır. İçerik analizi tekniğinde amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ulaşabilmektir (Yıldırım ve Şimşek,2013:259). Yapılan görüşmeler ses kaydı ve not tutma ile kayıt altına alınmıştır. Katılımcılara K1,K2,K3,... şeklinde kodlar verilmiştir. Kayıtlar dinlenip, notlar

incelendikten sonra bulgular ve temalar için kodlar oluşturulmuştur. Bu kodlar için ilgili alandan bir uzmana danışılmış, değerlendiriciler arası görüş birliği/ ayrılığı belirlenmiş ve son şekli verilmiştir.

4. BULGULAR

Tablo.2. Bireylerin İşe Başlama Nedenleri

Görüşler	n	f
Para kazanma	3	3
İşsizlik	3	3
Tavsiye/Yönlendirme	2	2
Mülteci olma	2	2
Mecburiyet/Hayat şartları	2	2
Akraba yönlendirmesi	1	1
Genel Toplam	10	13

Tablo.2. incelendiğinde sektördeki çalışanların işe başlama nedenlerine “işsizlik, yönlendirme, hayat şartları, para kazanma ve mülteci olma” şeklinde görüş bildirdikleri görülmektedir.

Tablo.3. Bireylerin, İşlerinde Kullandıkları Arabayı Temin Ettikleri Yerler

Görüşler	n	f
Ürün teslim ettiği yer	5	5
Satın alma	4	4
İş arkadaşı	1	1
Genel Toplam	10	10

Tablo.3. incelendiğinde iş için kullanılan arabaları, “ürünün teslim edildiği yerden, satın alma şeklinden ve iş arkadaşlarının vermesiyle” temin ettikleri görülmüştür.

Tablo.4. Bireylerin, İşlerine Bağlı Olarak Hastalıkları

Görüşler	n	f
Bel ağrısı	3	3
Bedensel ağrılar	2	2
Solunum Problemi	2	2
Genel Toplam	10	7

Tablo.4. incelendiğinde sektörde çalışanların iş hastalıklarına yönelik “bel ağrısı, ayak ağrısı, solunum problemi” olarak görüş bildirdikleri görülmektedir. 3 kişisini ise herhangi bir görüşlerinin olmadığını ifade etmektedir.

Tablo.5. Bireylerin Barınma Olanakları

Görüşler	n	f
Ev (kira-Geniş aile)	6	6
Sokak/kulübe	4	4
Genel Toplam	10	10

Tablo.5. incelendiğinde katılımcıların, barınma yeri olarak, kiracı olarak evleri, sokaklardaki kulübeleri seçtikleri görülmektedir.

Tablo.6. Bireylerin, İşlerine Özgü Tehlikeler

Görüşler	n	f
Ücret alamama/azlığı	3	3
Güvenlik şartları	3	3
Sokak tehlikesi	3	3
Sağlık koşulları	2	2
Akran zorbalığı	2	2
İş kaygısı	2	2
Şiddet	1	1
Genel Toplam	10	16

Tablo.6. incelendiğinde katılımcıların işlerine özgü tehlikeleri, “ücret alamama, akran zorbalığı, sokak tehlikesi, sağlık şartları, şiddet, iş kaygısı” şeklinde ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo.7. Çalışan Bireylerin, Beklentilerine Yönelik Görüşleri

Görüşler	n	f
Para kazanmak	4	4
İyi bir eğitim	2	2
İş garantisi	2	2
Hayatta kalmak	1	1
Sosyal kabul	1	1
İşin yasal olması	1	1
İşini devam ettirmek	1	1
Genel Toplam	10	12

Tablo.7. incelendiğinde sektörde çalışanlar, beklentilerini; “para kazanmak, işini devam ettirmek, iyi bir eğitim alma, hayatta kalmak, iş garantisi” şeklinde ifade etmişlerdir.

5. SONUÇ

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 hane halkı işgücü anketlerine göre 15-17 yaş grubundaki çocuklarda iş gücüne katılım oranı %20,3 olarak belirlenmiş iken, 2018 yılında %21,1'e yükselmiştir. Bu oranın artmasındaki etkenlerin başında işsizlik, yoksulluk gelmektedir. Çalışmamızdaki katılımcıların bu işe başlama nedenleri arasında para kazanma ve işsizlik ifadeleri çarpıcı bir gerçeği ortaya koymaktadır. İşsizlik, maddi kazancın olmayışı, mecbur kalma gibi durumların erken yaşlarda olsa bireyi sokağa götüren unsurlardandır. Çalışmamızda bu sektörde çalışanlardan mültecilerin de olduğu tespit edilmiştir. Krizler, savaşlar, göçler, kısa dönemde meslek edinme isteği, küçük ve kayıt dışı çalışan iş yerlerinin ucuz işgücünü istemesi yabacı işçiler olmasına da neden olmaktadır (URL 4). Başka bir çalışmada çocuk işçiliğinin önemli bir nedeni yoksulluk görünse de, sosyal kültürel nedenler, çocuk iş gücünün maliyeti, enformel ekonomi olduğu sonucu çıkmıştır (Çöpoğlu, 2018).

Tablo.4'te katılımcıların işlerinden kaynaklı olarak bazı rahatsızlıklar yaşadıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bunlar ağırlıklı olarak bedense ağrılar ve solunum problemlerdir. Bahçecik ve arkadaşları (2000:394) tarafından yapılan bir çalışmada özellikle erken yaşlardaki çocuklarda bazı rahatsızlıkların başladığı ve kalıcı hale geldiği ve erişkinlik döneminde de olumsuzluklara yol açtığına yönelik görüş bildirmektedir. Bu bağlamda sokak işinde çalışan özellikle erken yaşlarda bu işe başlayanlarda işlerine özgü hastalıkların oluştuğu söylenebilir.

Tablo.6 'da katılımcılar, sıklıkla para alamama, akran zorbalığı, sokak tehlikesi, sağlık şartları, şiddet, iş kaygısı ifadelerini kullandıkları görülmüştür. Bilgin (2012) de yaptığı bir çalışmada sokakta çalışan çocukların çeşitli zorluklara maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Çalışmasının sonucunda şiddet, suçluluk davranışları edinme, kazalar, düşmeler gibi unsurların çocukları etkilediğini belirtmiştir. Sokakta yaşayan ve sokakta çalışan çocuklar, çalışma mekânları dolayısıyla her türlü istismar ve sömürüye açık durumdadırlar. Aile içinde bulunduğu zor koşullar, çatışma, şiddet, cinsel istismar, ekonomik problemler çocukların evden kaçmalarına ve sokakta yaşamalarına neden olabilmektedir. Ayrıca başka bir çalışmada çocuk işçilerde, okuyan çocuklara göre yaşam araçlarına sahiplik durumunun yetersizliği, aile içi şiddet düzeyinin fazlalığı, sağlık düzeylerinin düşük oluşu ve sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliğin yetersizliğinin olduğu vurgulanmaktadır (Çatak, 2006).

Katılımcıların beklentilerinden biri de iş kaygısını gitmesi ve iş garantisinin olması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yasal olarak işleri ile ilgili düzenlemelerin yapılmasını istemektedirler. Aslında işe başlamalarının nedenlerinden biri de geçim kaynağı olarak bu işi bulmalarından geçmektedir. Farklı bir iş bulmalarında zorluklar yaşadıkları düşünüldüğünde yaptıkları işten ayrılmak istemeyebilirler. Nitekim çocuğun çalışmaya başlama yaşı düştükçe çocukların bundan etkilenme düzeylerinin de artacağı bir gerçektir. Bu sebeple Türkiye dahil pek çok ülkede çocuğun iş hayatına başlama yaşına ilişkin hukuki ve yasal düzenlemeler yapılmıştır.

İktisadi açıdan her ne kadar tam tutarlar kayıt dışılık dolayısıyla bilinmese de 2 milyar doların üzerinde değere sahip informel nitelikli, çalışmamızın da kapsamını oluşturan kağıt toplama sektörü çalışanları, her türlü denetim ve sosyal güvenceden uzak biçimde çalışma şartlarına sahiptir. Katılımcılardan da gelen istekler ve en temel insani haklar çerçevesinde bu sektör çalışanlarının resmi statüye ve sigorta sistemine katılmaları gerekmektedir. Yerel yönetimler veya merkezi idare birlikte bu sektörü formalize ederek diğer tip mallardaki atık toplama ve geri dönüşüme de ön ayak olabileceklerdir. Ayrıca eğer bu

sektör mevcut durumuyla bireysel taşıma yoluyla el arabaları tipinde taşımacılıkla sürdürülecekse bu arabaların iyileştirilmesi belki de günümüzde teşvik edilen elektrikli araçlarla desteklenmesi bu alt-düşük gelirli insanlara da destek olabilecektir.

KAYNAKÇA

BAHÇEÇİK, N., SAYITA, S. & ŞİRİN, MR (2000). *İstanbul İlinde Bir Bölgede Çalışan Çocukların Durumların Saptanması*. İstanbul: I. İstanbul Çocuk Kurultayı Araştırmalar Kitabı, İstanbul Çocukları Vakfı.

BİLGİN, R.(2012). Sokakta Çalışan Çocukları Bekleyen Risk ve Tehlikeler: Diyarbakır örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15),79-96.

BÜYÜKSAATÇI, S. & KÜÇÜKDENİZ, T. (2008). Geri Dönüşüm Tesislerinin Yerinin Gustafson-Kessel Algoritması-Konveks Programlama Melez Modeli Tabanlı Simülasyon İle Belirlenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 13, 1-20,

ÇATAK, B. (2006). *Çocuk İşçiliği İçin Risk faktörlerinin Belirlenmesi; Çocuk İşçi ve Okuyan Öğrencilerin Sağlık Durumlarının Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Denizli.

ÇÖPOĞLU, M. (2018). Bir Kısır Döngü: Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İşçiliği ve İşsizlik. *Anemon Muş Alparlan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 671-685.

DUYAR, İ. & ÖZENER, B. (2003). *Çocuk İşçiler: Çarpık Gelişen Bedenler*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

ILGIN, Y. (1995). *Kayıt Dışı Ekonomi ve Türkiye’deki Boyutları*. Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

KARARSLAN, E. (2010). *Kayıtdışı İstihdam ve Neden Olduğu Mali Kayıpların Bütçe Üzerindeki Etkileri*. Ankara: Mali Hizmetler Derneği, Yayın No:7.

ŞİHALİYEV, G. (2020). *Uluslararası Boyutta Çocuk İşçiliği, Çocuk İşçiliğine Karşı Hukuki Düzenlemeler ve Mücadele Programları*. Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul.

TOJO, N. & FİSCHER, C. (2011). *Europe as a Recycling Society: European Recycling Policies in relation to the actual recycling achieved*. European Topic Centre on Sustainable Consumption and Production, ETC/SCP Çalışma Kağıdı 2.

TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ [TOBB] (1994). Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2. Baskı, TOBB Yayınları No. 264, Ankara.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ [ILO] (1972). *Employment Outlook*, ILO Genova.

YILDIRIM, A. & ŞİMŞEK, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi

URL 1 https://www.unicef.org/protection/57929_child_labour.html, Erişim tarihi: 30.08.2020

URL 2 <https://www.ilo.org/ipec/facts/lang--en/index.htm>, Erişim tarihi: 31.08.2020

URL 3 Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. 2018. Hane halkı Fert Geliri ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranı. Veri tabanları-istatistiksel tablolar- Yoksulluk istatistikleri gelire dayalı yoksulluk istatistikleri. [Online]. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013, Erişim tarihi, 28.10.2020

URL 4 Çalışma ve Sosyal Güvelik Bakanlığı [ÇSGB], (2017). Çalışma ve Sosyal Güvelik Bakanlığı verileri, Ankara. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/calisma-hayati-istatistikleri-kitabi/> Erişim tarihi, 20.10.2020

URL 5 T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2014-2017). “Ulusal Geri Dönüşüm Strateji Belgesi ve Eylem Planı <https://webdosya.csb.gov.tr/db/ugds/ustmenu/ustmenu615.pdf> Erişim tarihi, 10.10.2020

EK: Anket Sorusu

GÖRÜŞME FORMU

- A.KAÇ KARDEŞİNİZ?.....
- B.ÇALIŞAN KARDEŞİNİZ VAR MI?.....
- C.MEMLEKETİNİZ?.....
- D.YAŞINIZ?.....
- E.EĞİTİM DÜZEYİNİZ?.....
- F.AYLIK GELİRİNİZ?.....
- G. KAÇ YILDIR BU İŞTE ÇALIŞIYORSUNUZ?.....

SORULAR

- S.1.BU İŞE NASIL BAŞLADINIZ?
- S.2.SAĞLIK GÜVENCENİZ VAR MIDIR?
- S.3.İŞİNİZE BAĞLI BİR HASTALIĞINIZ VAR MIDIR?
- S.4.BU İŞ İLE İLGİLİ VE DÖNÜŞÜM SEKTÖRÜNDE KULLANDIĞINIZ TEMEL EL ARABALARINIZ NEREDEN TEMİN EDİLİYOR?
- S.5.BARINMA OLANAKLARINIZ NASILDIR?
- S.6. İŞİNİZE ÖZGÜ SİZE TEHLİKE OLUŞTURAN ETMENLER VAR MIDIR?
- S.7.BU İŞİNİZİ BAŞKA BİRİNE ÖNERİR MİSİNİZ? (NEDEN?)
- S.8. BEKLENTİLERİNİZ NELERDİR?